

О ЕНТРОПИЈИ ВАСИОНЕ.

(3).

Резултат ових излагања јасан је: ако је принцип ентропије тачан, светски процес мора имати свог апсолутног свршетка у времену, и антиномија, која отуда настаје, неизбежна је. У принципу принцип ентропије нити противречи принципу постојанства енергије (пошто и у стању ентропије остаје сума кретања у васиони иста; само се облик његове појаве мења) а тако исто ни принципу постојанства материје, па ипак резултати делања првога принципа противрече резултатима делања друга два принципа. Кад би се васиона од почетка налазила у стању потпуне ентропије, т. ј. потпуне равнотеже кретања, онда не би између вечности кретања и ентропије постојала никаква противречност; васиона се, међутим, не налази у стању потпуне равнотеже, већ само тежи томе стању, и онда неминовно мора наступити противречност. Противречност наступа, дакле, само зато, што се материја не налази првобитно у стању апсолутне равнотеже кретања; јер кад би то био случај, онда она не би била апсолутно способна да изиђе из тога стања, и то би стање трајало од вечности у вечности, кроз целу вечност. Чим се материја може налазити и у стању неравнотеже, у стању хетерогених кретања, онда намах настаје противречност између крајности овога хетерогеног процеса и нужне бескрајности процеса материје у опште. Стални хетерогени процес мора имати, као што смо већ видели почетак и свршетак у времену, мора почети са стањем највеће хетерогености, неуређености и неравнотеже кретања односно енергије, па се завршити са стањем потпуне хомогености, уређености и равнотеже кретања. Ако се хоће с једне стране да одржи кретање као примордијална особина материје, с друге стране да се одржи и

могућност хетерогених процеса у материји, онда нам не остаје ништа друго до претпоставити, да се је у бескрајној прошлости десило бескрајно много хетерогених процеса, од којих је се сваки ранији завршивао стањем потпуне ентропије, сваки доцнији почињао стањем потпуне неравнотеже сила. Тако мора бити, али тако не може бити. Јер како је могуће материји, да из стања потпуне равнотеже, којим се нужним начином мора завршити сваки хетерогени процес, пређе у стање потпуне неравнотеже, то противречи самој природи материје. Материја је мртва и потпуно инертна, кретање једног материјалног делића по закону инерције остаје непроменљиво све дотле док га кретања других атома сударом (непосредним додиром) не измене, у стању потпуне равнотеже кретања пак брзине су кретања свих атома једнака, те се сударом и не могу изменити. Само кад би се претпоставило, да је материја на неки начин способна да сама од себе остави стање апсолутне равнотеже, онда би било могуће помирити принцип хетерогених светских процеса са векошћу кретања и материје.

Тачка до које смо дошли посве је значајна, и ту лежи решење проблема. Мора се природа материје друкчије схватити но што то чини егзактна Природна Наука и са њом заједно њен скутоноша материјализам, па је проблем сасма лако решити. Решење проблема све је дотле немогуће докле стојимо чисто на становишту Природне Науке, док се год философ не усуди да се подигне над Природном Науком; докле год он остаје слепи слуга Науке, дотле је решење овога фундаменталног проблема немогуће. У Средњем Веку Философија је била слушкиња Теологије, Нови Век тражи да Философија постане слушкиња Науке, и као год што је у Средњем Веку самостална философска мисао била угушена од стране Теологије, тако исто и Наука Новог Века тражи од философије, да изгуби сву своју самосталност и да постане чиста енциклопедија и чист регизгар онога што је Наука утвр-

дила. Али ова лепа тежња Науке, да од философије направи своју слепу слушкињу, ето, неће да се испуни. Резултати како појединих наука тако и читавих научних грана противрече једни другима, и сва тежња тако званих позитивистичких философа да споје резултате Науке уједно остаје безуспешна, јер се оно не да спојити што је супротно. И тако мало по мало почињу се и самим научницима (разуме се само већим и дубљим) отворати очи, и они виде, да им позитивистичка философија није ништа помогла нити им што може помоћи, и тако ће *volens volens* доћи дан, када ће Наука, признавајући скромно своје границе, признати својевољно хегемонију философије над собом. Та хегемонија, разуме се, неће ни издалека бити тако апсолутна и пространа, као што је то био случај у Старом Веку, где је Наука била још не-одвојена од философије, где је философија решавала и научне проблеме. Наука има своје поље, поље детаљног емпириског испитивања, основна факта емпирска пак Наука не може испитивати, она су била од увек и остаће домен чисте Философије, домен Метафизике. Метафизичари су творци првих основа Науке, они ће бити и остати довршиоци Науке, они ће решити све принципијелне противречности на које Наука наилази у своме самосталном испитивању. Као што је рационална мисао Метафизике ослободила у грчкој философији човека од слепог религиозног веровања, и научила ум да у себе верује, као што је се рационална мисао Метафизике знала и умела ослободити туторства Теологије при крају Средњег и почетком Новог Века, те тиме још једанпут припремила терен Науци, тако ће се напоследку Метафизика знати ослободити и туторства Науке, ове своје неблагодарне ћерке, и напоследку учинити да јој се једном за свагда призна место које она и по важности својих проблема и по умној моћи својих првих представника има да заузме у домену људског знања и управљања.¹ Метафизика је

¹ Колика је мржња емпирске Науке према спекулативној Метафизици, види се најбоље по томе, што највећи модерни представник

дакле једино способна да нам реши наш проблем, да помогне Науци да изиђе из ужасне дилеме у коју је својим самосталним испитивањем запала. Кад не би било Метафизике, кад би се свет свршавао Физиком, онда би немогуће било помирити она два несумњива резултата егзактне Природне Науке, али како то није случај, и то је измирење сасма могуће. Да га изведемо.

Из стања потпуне ентропије, потпуне равнотеже кретања немогуће је материји да се врати у стање неравнотеже и хетерогеног процеса све дотле, докле се природа материје схваћа чисто материјалистички. По материјалистима материја је без икакве унутрашњости, она се састоји из простих недељивих атома, чија је једина примордијална особина кретање. Ово материјалистичко схваћање бића материје мора се напустити, као што треба она основна противречност у домену Природне Науке да ишчезне. *Атом материјални способан је само онда да правац свога кретања измени, да брзину свога кретања измени, ако се његова унутрашњост испунила свесним садржајем, јер је у том случају даша у њему слободна воља.* Атом овако схваћен губи у ствари сав свој материјални карактер и постаје потпуно иматеријалан. Он је материјалан још само у најегзактнијем смислу појма материје као супстрата природних појава. Атом може постати привидно материјалан у ужем смислу те речи, у смислу природњачког и материјалистичког појма материје, на тај начин, што ће његов свесни садржај бити трансформисан у несвесан. Атом спиритуалистички схваћен само онда може бити супстратум природних појава, ако спиритуализам прими

научног правца у философији, Херберт Спенсер (заједно са многобројним позитивистима и научницима) склапа мир са Религијом, дајући њој метафизичке проблеме у аманет, само да се ослободи тугорства Метафизике. И Религија радо прима овај мир Науке, разуме се, опет из мржње према спекулативној философији. У мржњи обојих и њиховом братском споразуму види метафизичар само једно — оправданост своје егзистенције, која улива толиког страха, да тај спаја и најогорченије противнике заједно.

појам несвесног духа, појам несвесних иматеријалних ентитета. Овакав појам атома поставио је први велики филозоф Лајбниц. Лајбниц своди разлику између свесног и несвесног атомског садржаја — атоме психичке он зове за разлику од чисто материјалних атома монадама — као чисто градуелну; несвесни психички садржаји врло су слабог (управо бескрајно малог) интензитета, кад се упореде са свесним психичким садржајима. Кад се усвоји појам несвесног духа, онда су сви атоми физичких појава, сви атоми неорганског света испуњени несвесним психичким садржајем, док се тек у органском свету јављају атоми испуњени свесним психичким садржајем. Тек се овом претпоставком да објаснити привидни постанак свеснога из несвеснога, и постанак органске материје из неорганске. Кад се апстрахује од свести као специфично нематеријалнога елемента у органској материји — а Биологија као Природна Наука и не води рачуна о свести, за њу је свест као и за Физику чисто пасивна појава кретања чисто материјалних феномена — онда је проблем постанка органског из неорганског у принципу врло лак: органска материја разликује се само великом комплицираношћу своје унутрашње организације од неорганске, и по томе прелаз ове у ону није немогућ. Прелаз несвесне материје у свесан дух пак сасма је необјашњив, док се год схваћају материјални атоми као првобитно без икакве унутрашње садржине, и тек нам је онда тај прелаз јасан, кад се атоми схвате да имају унутрашњости и да је та унутрашњост минимум од свести. Атоми неорганског света имају минимум свесног садржаја у својој унутрашњости: тај је минимум тако мали, да се атом на томе ступњу не може уздићи ни до свести о спољном свету ни до самосвести. Треба атом окружити читавим комплексом других атома, па да се тек у њему развије стална повећа количина свесног садржаја, који ће му својом разноликошћу и квантитетом омогућити да дође до свести о спољном свету и о себи. И ту лежи значај органског света: атоми у једном организму служе на то, да омогуће једном од

њих да развије у себи свест и самосвест, и што год је организам развијенији и овај је задатак његов потпуније изведен, па отуд и видимо, што са савршенством организације расте и савршенство свести док у човеку на послетку није на земљи постигла свој врхунац. Тек на овоме врхунцу своме атом долази до потпуне свести о спољном свету и потпуне самосвести и у исто доба до свести о спонтаној енергији која лежи у његовој вољи, у којој он осећа моћ способну да се стави на супрот слепој механици несвесних атома неорганске природе. Не треба ићи далеко, у нашој сопственој унутрашњости, као један непосредни несумњиви фактум, налази се она моћ коју природњак залуду тражи у уском домену свога пространог искуства да избегне консеквенције до којих је својим испитивањима баш у овом свом домену дошао: слобода је воље доиста, тако нас учи наше непосредно искуство, способна да се стави на супрот чисто физичким енергијама, да им паралише утицај, или да их тако распореди да се оне саме паралишу, и треба само претпоставити, да се у стању потпуне ентропије васионе налази толико тих самосвесних атома, да је употреба њихове слободне воље способна да васиону изведе из стања равнотеже, и да је баци у стање неравнотеже, па је она велика антиномија, која неминовно постаје у главним резултатима Природне Науке, кад се остане чисто на становишту њеном, потпуно ишчезла. Мени овде не може бити задатак да браним и да доказујем ове тезе спиритуализма, ја их износим као средство, да се избегне противречност између принципа ентропије и принципа вечности кретања и материје, и задатак ми лежи само у томе, како и на који начин су свесни атоми способни да доиста негирају стање ентропије у васиони.

Свест је могућа само у организму, само су, дакле, онда свесни атоми у васиони могући ако постоје организми; према томе и у стању потпуне ентропије морају постојати организми, ако васиона треба да изиђе из тога

стања. Али, како су могући организми онде где влада потпуна равнотежа у кретању, где се све претвара у само једну једину енергију? Очевидно да је то немогуће: организми претпостављају разноликост покретних комбинација, а где те разноликости нема, очевидно да нема ни организама. Треба ли из тога закључити да је наше решење проблема нетачно, кад је то једино могуће решење проблема, решење радикално, јер задире у саму природу материје, као што се и сâм проблем тиче саме природе материје. Ако се оно одбаци, онда се мора или принцип ентропије одбаци, или одбаци принципи постојанства кретања и материје. Пре свега принцип постојанства материје не може се никако одбаци, јер је то апсолутно несумњива истина, истина која проистиче из метафизичког аксиома *ex nihilo nihil fit*. Остаје принцип постојанства кретања. Могло би се на име претпоставити, да кретање није примордијална особина материје, да се материја налази првобитно у апсолутном миру, да је кретање нешто што придолази материји, и да процес светски има према томе један апсолутни почетак у времену. У том случају антиномије више не би било, пошто светски процес не би био вечан, већ би имао исто тако апсолутан почетак у прошлости као што ће по принципу ентропије имати апсолутни свршетак у будућности. Али претпоставка така је немогућа: како је могуће да мртва материја која се првобитно налази у стању апсолутног мира из овога мира изиђе и наједанпут почне се кретати? То би био апсолутни случај, а апсолутни случај не дâ се схватити. Само би у том случају ова претпоставка била могућа, кад би материја била првобитно ништа, кад би она била нематеријалне духовне природе, јер би онда збиља могла слободом воље из стања мира спонтано прећи у стање кретања. Али би она у томе случају могла из стања потпуне ентропије исто се тако опет повратити у ово стање апсолутног мира, а из њега опет излази хетерогени процес. Само у стању ентропије морају постојати организми. Као што се види, само онда могуће је решење

проблема, ако се стање ентропије тачно формулише, да су у њему могући организми; принцип ентропије мора према томе да претрпи знатну модификацију, па да задовољи основни захтев филозофије.

(Свршиће се.)

Др. Бранислав Петронијевић.

ШТО ГОД ХОЋЕШ.

АНДРЕЈА.

Добар дан, Анатоле. Можда ћеш помислити да сам ја човек без икаквих обзира, али ја дођох да те замолим за једну услугу.

АНАТОЛ.

По чему без икаквих обзира?

АНДРЕЈА.

Па ето, досађујем ти.....

АНАТОЛ.

Није него још нешто! Зар ми нисмо стари пријатељи?.. Напротив, врло си добро учинио што си се на мене обратио: молим те, што год хоћеш!

АНДРЕЈА.

Хвала ти, ти си заиста....

АНАТОЛ.

Опет он!... Што год хоћеш, рекох ти. Само ово морам одмах да ти кажем, ако новаца тражиш, онда се немој ничему надати....

АНДРЕЈА.

Не бој се....